
genholtz (BWPGN 4). Ten tijde van de toezegging was Hugenholtz nog lid van de kerkenraad in Renswoude.

⁷⁷ Toezegging van beroep van de Hervormde Gemeente Deldersvaart aan G.J. (Gerrit Jan) Sijpkens (1830-1870), stud. theol. Utrecht, pred. Enter 1854, Anjum 1857, Sexbierum 1861, Hardenberg 1864. Dit beroep werd al snel daarna omgezet in een wettig beroep, waarvoor hij evenwel zou bedanken.

⁷⁸ Vree, 37v.

⁷⁹ Bijvoorbeeld de moderne K.G.F.W. (Karel George Frederik Wilhelmus) Ham (1830-1902), stud.theol. Utrecht, pred. Berkenwoude 1859, Boskoop 1865, Middelharnis 1884-1899 (emer.), die als predikant een toezegging voor Boskoop kreeg (SWV 2 (1865), 134). Zie voor hem: NNBW 6.

⁸⁰ Elke toezegging is apart geteld. In 1866 kreeg één predikant twee toezeggingen en bracht één gemeente twee keer een toezegging uit.

⁸¹ Van Rooden, 48.

⁸² Vgl. Vree, 20v.

⁸³ Van 1527 in 1856 (*Hand. Syn. Herv. Kerk* 1856, bijl. C, 1) naar 1588 ultimo 1867 (*Hand. Syn. Herv. Kerk* 1868, bijl. C, 2). Vgl. Vree, 23v.

⁸⁴ Cl. bestuur Leiden d.d. 27 maart 1867, geregistreerd onder nr. 365 (HUA, Archief Algemene synode en algemene synodale commissie, nr. 776).

toezegging in de loop der tijd verschillende verschijningsvormen aan heeft genomen. Het kon gaan om voorwaarden die vanzelf vervuld zouden worden, zoals door het verloop van de tijd. Dat was aan de orde in de meeste situaties in de onderzochte periode, bijvoorbeeld als de vertrekkende predikant nog geen afscheid gepreekt had. In oudere gevallen was het vervullen van de voorwaarden evenwel afhankelijk van hetzij degene aan wie de toezegging was gedaan, hetzij een derde. Zo kon het bij een student gaan om de examens die eerst moesten worden afgelegd of aan de zijde van de kerk om een toestemming die nog moest worden verkregen. Beide speelden mee bij het verbod op toezeggingen in het laatste kwart van de achttiende eeuw in de provincie Utrecht. De tweede situatie kwam in de negentiende eeuw voor bij de koninklijke collatie in Venlo, maar dat lijkt een uitzondering te zijn. De gemeente die haar financiën op orde moest brengen lijkt eveneens op de tweede, maar wijkt daar toch ook vanaf. Het was meer dan simpelweg toestemming vragen: ze moest eerst zelf nog bepaalde zaken regelen, anders zou ze die toestemming zeker niet krijgen.

De hiervoor geschetste lijnen kunnen worden doorgetrokken. In een van de bekendste toezeggingen uit de negentiende eeuw, die van de hervormde gemeente Kootwijk in 1885 aan J.H. Houtzagers, lagen de zaken weer net even anders.⁹⁸ Hij had zijn kandidaats theologie aan de VU gehaald, maar kreeg daarmee geen toegang tot het kerkelijk examen. Nadat de hervormde synode deze weg definitief afgesloten had, verdween de grond voor de toezegging, de alsnog te vervullen voorwaarde van een afgelegd examen. Omdat hervormd Kootwijk en een aantal andere nauw betrokkenen zich hier niet bij neerlegden, was de Doleantie uiteindelijk onvermijdelijk.

Als er tegenwoordig in de Protestantse Kerk in Nederland sprake is van een toezegging, dan draagt die weer een ander karakter. In de Nederlandse Hervormde Kerk moest volgens de kerkorde van 1951 autorisatie worden gevraagd alvorens een beroep kon worden uitgebracht. De gemeente moest daarvoor aantonen advies te hebben gevraagd van de landelijke beroepingscommissie en aan haar financiële verplichtingen te hebben voldaan. Deed een gemeente vóór de autorisatie een toezegging, dan diende ze zich 'ervan bewust te zijn, dat een toezegging moreel het gewicht heeft van een officieel uitgebracht beroep.'⁹⁹ Het advies was daarom 'te wachten tot de autorisatie is verkregen.' In de Protestantse Kerk in Nederland is een vergelijkbare toestemming nodig. De waarschuwing daar betreft echter zowel het doen van een toezegging aan iemand die nog niet beroepbaar is, als het geval dat de vereiste toestemming nog niet verkregen is.¹⁰⁰ De kans bestaat immers dat gewekte verwachtingen niet kunnen worden waargemaakt.